

ХМЕЛЬНИЦЬКА ШКОЛА-СТУДІЯ ІКОНОПІСУ „НІКОШ”: ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Муляр Л.В., пошукувач

Львівська національна академія мистецтв

Анотація. Розглянуто сучасний етап іконописного малярства у Хмельницькій приватній школі-студії „Нікош”. Значна увага відведена навчальному закладу — його історії та розвитку, висвітлені іконографічні образи та сюжети станкового малярства, прослідковані художні особливості іконопису, відображення історичних мистецьких стилів. Подана хронологія виставкової діяльності вчителів та учнів школи-студії „Нікош”.
Ключові слова: приватна школа-студія „Нікош”, мистецький навчальний заклад, іконопис, традиції, канон.

Аннотация. Муляр Л.В. Хмельницкая школа-студия иконописи „Никош”: её организация и деятельность. Рассмотрен современный этап иконописи в Хмельницкой частной школе „Никош”. Значительное внимание посвящено истории развития иконописной школы и программа обучения. Представлена хронология выставочной деятельности учителя и учеников школы.

Ключевые слова: частная школа-студия „Никош”, иконопись, традиции, канон.

Annotation. Muляр L. Iconpainting School-Studio „Nikosh” in Chmelnytsk: its organization and activity. The nowadays Ukrainian iconpainting represented by privat School-Studio „Nikosh” in Chmelnytsk is studied in the article. The considerable attention devoted to the history and development of the School. Themes, images, and motives, which are the most popular there, artistic values of works, and their connection with the previous periods of the Ukrainian iconpainting must be studied as well. The exhibitional activity of professors and students of the School-Studio is represented in a chronological order.

Key words: private School-Studio „Nikosh”, art school, iconpainting, traditions, icon-painting rules.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Пройшовши величезну часову дистанцію, вже на початку 90-х рр. ХХ ст. після проголошення незалежності України, відродженням або просто продовженням давньої традиції церковного малярства стали іконописні школи, що сформувалися в державних навчальних закладах та приватних установах. Це спеціалізовані кафедри та відділення сакрального мистецтва, що функціонують при Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури (у Києві) та Львівській національній академії мистецтв.

Кожному мистецькому закладу властиві ті чи інші визначальні ознаки в методах навчального процесу, у спрямуванні на різні джерела образотворення. Специфіка їх синтезу виявляє риси окремих локальних шкіл.

У педагогічній практиці мистецького навчального закладу всіх рівнів, проблема розвитку навиків мистецького бачення в процесі формування свідомості молоді художньої особистості належить до найважливіших чинників, тому що від засвоєння цього чинника залежить досконале оволодіння однією із основних засад професії митця.

Коли бачимо прекрасне мистецтво, осяяне високою духовністю і побудоване на тисячолітніх традиціях історії, то можемо переконатися, що іконопис є своєрідний вид мистецтва, це — відблиск Божого єства.

У майстерні художника-іконописця М.Бенедищука його учні поступово засвоюють традиції візантійсько-українського іконопису. Найвища ціль іконописця — написати таку ікону, щоб людина, яка звертає свій погляд на Святий лик, отримала живе спілкування з Богом. Якщо західна ікона ближча до живопису і лики на ній — реальних живих людей, то візантійська ікона — класична, більш аскетична, абстрагована від земних реалій. Найбільше вражає глядача виваженість кольорових плям, які творять внутрішню динаміку, сприйняття образу святого. Кожна ікона — це жива вишукана сакральна мелодія духу. Строк життя ікони, виконаний на левкасі, набагато довший, ніж у класичній писаній олійними фарбами на полотні, тому такі ікони надзвичайно цінні.

У духовній і матеріальній культурі ікона посідає чільне місце: як домінант церковного і світського інтер'єру. Кожна ікона наділяється віруючими надприродною силою і з'єднує душу смертної людини з Богом.

До ікон моляться, поклоняються, від них чекають дива.

Ціль статті — розглянути сучасний етап іконописного малярства у Хмельницькій приватній школі-студії „Нікош”.

Стаття написана за планом НДР ЛНАМ.

Результати досліджень. Визначною передумовою на шляху генези будь-якого жанру мистецтва стоїть професійна школа.

Ця проблема торкнулася також приватної школи-студії іконопису „Нікош” у місті Хмельницькому, створена в середині 90-х рр. XX ст. і репрезентує одну з найперших студій на Україні.

Засновник і керівник студії — художник іконописець Микола Володимирович Бенедишук. Закінчив Московське художнє училище ім. В. Сурикова (1978 — 1982) [1]. Велике прагнення відродити школу канонічного іконопису на Поділлі у нього зародилося у Греції в Салоніках. Там він з дружиною Наталією Григорівною у 1994 р. познайомилися з відомим іконописцем Костосом Георгіадісом, у якого навчалися мистецтва візантійського стилю письма. Під час перебування у Греції М. Бенедишук разом із дружиною написали понад 150 ікон. Також взірцем канонічного іконопису для М. Бенедишука були давні іконописці Феофан Грек і Андрій Рубльов. Після дворічного навчання у Греції подружжя повертається на батьківщину з ідеєю відродити національну школу іконопису. Вже добре ознайомлений з іконописанням, художник М. Бенедишук залишив свої власні роботи у Лондонському музеї прикладних мистецтв, та в приватних колекціях і музеях Греції, а також розписував храм Святої Софії у Салоніках [1].

М. Бенедишук, будучи знавцем візантійського мистецтва і ревнителем давньої української ікони, намагався відродити традиції візантійського малярства у м. Хмельницькому. Звичайно з великими труднощами та наполегливою працею Н. і М. Бенедишуки домагалися відкриття студії, створювали презентацію своїх робіт, зустрічалися з високопосадовцями міста. Так Микола Володимирович згадує, що студія іконопису, відкрилася завдяки підтримці Голови міської Ради Михайла Чекмана в листопаді у 1996 р. у маленькій кімнаті, яку виділила обласна бібліотека для юнацтва, де могло вміститися близько десяти чоловік.

Згодом народилася й назва студії-„Нікош” (з грецького — Nikos — Микола), так у Візантії називають Миколу Чудотворця, який опікується творцями ікон [2].

М. Бенедишук, як художник-професіонал, добре обізнаний з технікою та технологією візантійського іконопису. Підготовку майбутніх іконописців зосереджує на основі духовної культури іконописного ремесла. Дев'ятирічний досвід діяльності у студії засвідчує, що така практика не втрачає актуальності, оскільки саме вона містить можливість подальшої еволюції мистецтва іконопису.

Актуальною темою у студії „Нікош” є дотримання канонічних правил творення ікони, щодо іконографії композиції та колориту. У творах допускаються елементи стилізації в орнаментиці, у передачі просторової та лінійної перспективи.

Першими учнями студії були : Олексій Чередніченко, брати Максим та Сергій Тронці, Тетяна Болдіна, Оксана Баранська, Рита Софієнко, Ольга Євстафієва та ін. [3].

Перша виставка ікон учнів студії, яка відбулася в обласній бібліотеці для юнацтва, напередодні свята Воскресіння Господнього, привернула увагу керівництва Хмельницької єпархії Української православної церкви. Тож влітку 1997 р. розпорядженням єпископа Хмельницької та Шепетівської дієцезії Антонія, при Свято-Різдво-Богородицькому чоловічому монастирі в Городищі було створено школу іконопису. Директором її призначили художника М. Бенедищука [4]. Але школа проіснувала два місяці при духовному закладі і припинила своє існування.

Згодом у 1999 р. студія іконопису „Нікош” була зареєстрована при Хмельницькій художній школі. Кожен рік роботи студії ознаменувався черговою сходинкою до майстерності, став дорогою до храму душі. На сьогодні у студії навчається малярству близько 50 майбутніх іконописців віком від 13 до 40 років, заняття проводяться тричі на тиждень. Є серед них і мешканці з інших регіонів (прибужанської сторони). Програма викладання побудована на основі шкільного процесу, навчальний курс — п’ять років.

Учні вивчають технологію, починаючи від приготування дошки, шпугування її, підготовлення та нанесення левкасу, золочення, приготування фарб, нанесення контурного рисунку та вивчення стильового візантійсько-українського іконописання.

За п’ятирічний термін студійці поступово починають володіти мистецтвом іконопису, навчаються писати канонічні ікони у традиціях візантійського, російського та українського стилів.

В студії викладають практичні заняття Наталя і Микола Бенедищуки. Раз у два тижні викладає богословські лекції в студії настоятель церкви Іова Почаївського Київського патріархату отець Богдан.

Студійці разом з вчителями проводять цілеспрямоване вивчення народних традицій, застосовують аналогічний підхід до вивчення технології, узагальнюючи національні риси української ікони у віднайдених старовинних іконах, співставляючи із візантійськими зразками. Водночас система викладання модернізується за рахунок впровадження нових іконографічних деталей та схем в естетизації способів виконання ікони. Такі твори гармонійно входять в інтер’єр сучасного середовища.

На початку студійці-новачки випишують незначні деталі, інші учні — складки одягу, предмети, а вже руки, лик, очі образу найдосвідченіші учні або сам майстер. Після успішного закінчення навчання студія видає випускникам сертифікат двома мовами — українською та англійською.

Голова Українського Фонду культури, академік НАН України Борис Олійник, його перший заступник Дмитро Янко та редактор журналу „Дніпро” Микола Луків сприяли організації виставок студії „Нікош” у Києві, завдяки їм роботи іконописців побачила творча еліта України. Під час виставок М. В. Бенедишук зустрівся з іноземними послами Югославії, Німеччини, Білорусії, отримав чимало пропозицій щодо експонування виставки, серед яких було запрошення до Берліна та Мінська [5].

За півтора роки дехто з студійців вже став добрим майстром пензля.

Студієць О. Чередніченко іконою „Трійця” та іншими роботами представляв місто Хмельницький у столиці на конкурсі „Нові імена України”, який став лауреатом у 1998 р. [6]. Також йому Опікунська Рада Фонду культури призначила стипендію, О. Чередніченку дано рекомендацію для подальшого навчання у Львівській академії мистецтв [1].

Образ св. Антонія, написаний О. Чередніченком, тепер знаходиться у соборі Покрова Божої матері у місті Хмельницькому.

У червні 1998 р. студійці „Нікоша” розписували у Хмельницькому новопобудовану церкву св. Іова Почаївського, що знаходиться в мікрорайоні Озерна [1]. Також студійці приватної школи-студії брали участь у реставрації Городищенського монастиря. Тут учні М. Бенедишука витримали свій перший екзамен на зрілість, реставрувавши чотири монастирські колони і дев’ять ікон.

Студія функціонує, набуває авторитету, в тому числі за межами свого регіону.

Головною метою заснування іконописної студії „Нікош” у Хмельницькому було і залишається : як допомогти талановитому і здібному учневі здобути професійну іконописну освіту. Студія давала б учням середню освіту і відповідну підготовку для успішного вступу до художнього вузу.

Микола і Наталя Бенедишуки раді з того, що навчають учнів писати ікони, наближаючи їх до духовної культури — релігії та віри. Вони внесли і виробили власний почерк, не відступаючи від візантійсько-українського канону.

За дев’ять років свого існування приватна школа-студія іконопису „Нікош” у Хмельницькому перетворилася на самобутній осередок, про що свідчать щорічні державні нагороди студійців. Іконописець М. Бенедишук отримав благословення на свою працю отців православної церкви : патріархів Філарета та Володимира, єпископів м. Хмельницького.

Творчість М. Бенедишука як іконописця цінна зокрема вже тим, що він наполегливо відроджує українську ікону, яка була майже забута на Поділлі у роки повальної експансії Радянської влади.

На рахунку студії багато здобутків — більше, як два десятки виставок у Хмельницькому та за межами області, у Києві, а також з-за кордоном.

Найвище досягнення — виставки у Києві, що відбулися в кінці травня - на початку червня 1998 р. [1]. Студійці представляли понад сто ікон у Золотому залі Фонду культури України і 53 — у Верховній Раді. Та найважливіше, що виставлялися роботи учнів різного віку, наймолодшим авторам було від 10 до 12 років.

Одну з ікон — „Архангела Михаїла” 15-річної Світлани Іванової — з виставки передали представники Фонду Миру дитячою делегацією у подарунок одному з монастирів Греції, батьківщини візантійської ікони. Там робота отримала високу оцінку, і це є великою честю для студії [6].

Облдержадміністрація, управління культури, обласна бібліотека для юнацтва, фірма „Маркетинг Груп”, що спонсорувала виставку у Верховній Раді, охоче підтримувала розвиток молодих талантів Хмельниччини [6]. Керівник студії та учні-іконописці були запрошені на конференцію Ради Миру, де зібралися представники усіх областей України та народні депутати. Приємно, що студійці стали почесними гостями і на презентації молодих художників Києва.

Результатом діяльності хмельницької студії іконопису „Нікош” стали також 24 виставки — у Києво-Печерській лаврі та в Палаці культури Україна (м. Київ), у м. Хмельницькому (1999 р.); м. Модесто (США); в престиж-галереї Джона Макдональда в м. Сан-Франциско (США, 1999 р.); на Гаваях (2000 р.); в Домініканському Ордені „Золоте море”, штаб-квартирі Ватикану в Каліфорнії (США, 2000 р.); в Мексиці (2001 р.); в м. Перемишлі (Польща) (2002 р.); у Києво-Печерській лаврі (2003 р.); у США (2005 р.) та ін. Чотири лауреати республіканського конкурсу „Нові імена України” — Олександр Кирилюк, Олексій Козін, Микола Панасик, Людмила Коваленко. Також було створено музей Української канонічної ікони в Каліфорнії (США, 1999 р.); М. Бенедишук проводив доповідь „Канонічний іконопис у Хмельницькому” на Міжнародному культурологічному симпозіумі „Українська ікона. Іконописне мистецтво діаспори”, що відбулися у м. Києві (2003 р.);

Керівник студії іконопису „Нікош” нагороджений найвищою нагородою УФК (Український фонд культури) — орденом „За подвижництво в культурі” [7].

Вже на початку січня 2006 р. студія перетворилася на професійну державну школу із п'ятирічним терміном навчання. Статус навчального закладу затверджено міською Радою. Для професійного викладання іконопису набираються молоді спеціалісти. Програма розрахована на 1270 — фактично відпрацьованих годин. Сюди входять практичні заняття: 100 годин — на обробку дошки, 80 годин — на обробку з дорогоцінними металами (сусальне золото і срібло), 600 годин — на вивчення візантійської техніки письма (по 300 годин на рік). Та теоретичні заняття — це вивчення Біблії (трактування Святого письма) протягом всього навчального процесу. 170 годин відводиться на дипломну роботу.

У школі іконопису „Нікош” навчаються учні від 13-18 років різних конфесій.

Перший рік навчання — будуватиметься на основі приготування та обробки дошки із дорогоцінними металами. Паралельно вивчення євангеліє (Святе письмо), що буде проходити протягом всього навчального періоду в іконописній школі.

Другий і третій роки — вивчення візантійської техніки письма.

Четвертий і п'ятий роки — живопис на біблійну тематику.

Після засвоєння практичного і теоретичного навчання в іконописній школі учень виконує дипломну роботу на вільну тему. Дипломант замальовує сюжет композиції і погоджує із церквою. Коли вже простежується авторське бачення самого сюжету Святого, учень отримує благословення від церкви на працю над дипломною роботою.

Дипломні роботи учнів школи іконопису „Нікош” залишатимуться і зберігатимуться у фондах школи. Їх будуть виставляти на різних виставках по Україні та за кордоном, демонструючи таким чином рівень майстерності іконописної школи „Нікош”.

Отже, дев’ятирічний досвід у цій галузі засвідчує, що така практика не втрачає своєї актуальності, оскільки саме вона містить можливість подальшої еволюції церковного мистецтва.

Школа „Нікош” покликана виявляти і плекати обдарованих людей у Подільському краї.

Навчальна освіта в державній школі іконопису „Нікош” має перспективу для подальшого розвитку. Тут закладені всі плани концептуального характеру : яким повинен бути фахівець, що він повинен знати, вміти, які повинні бути його права та обов’язки. Все це треба викласти в навчальних програмах і кваліфікаційних характеристиках.

Що стосується іконописного мистецтва в школі-студії „Нікош” то це завжди визначає час. Творчий процес має свої особливості і не піддається раз і назавжди даному мистецькому спрямуванню. Він носить у більшості випадків індивідуальний характер. Водночас студія, як школа повинна мати певну системумимог і стабільний характер. Тільки при стабільній системі вона матиме перспективи для розвитку, вдосконалення різного роду пошуків і експериментів.

Завдання іконописного навчання — ці якості розвинути, наповнити змістом, тому що студійці стають основою формування їх як іконописців, бо без цієї основи оволодіти професією іконописця — неможливо.

Висновки. Усі наведені приклади характеризують сучасний стан і проблеми творчості майбутнього професійного художника з іконописного малярства на початку XXI ст. Незважаючи на труднощі із приміщенням і, здавалося б нездоланні проблеми культури і мистецтва, державна школа іконопису „Нікош” засвідчує, що у Хмельницькому живуть національні традиції в ділянці візантійсько-українського іконопису.

Сьогодні мистецтво української ікони, завдяки професійним вчителям М. і Н. Бенедищукам та студійцям Подільського краю переживає відродження. Студійці постійно організовують діючі виставки. Можна стверджувати, що такі взаємозв’язки створюють непогані передумови для подальшого взаємозбагачення творчого процесу, накреслюють тенденції розвитку регіональної школи візантійсько-українського іконопису.

Примітки:

1. З розмови із директором приватної школи-студії „Нікош” у Хмельницькому М.Бенедишуком.
2. Кульбовський М. З Подільського корення. Кн. III. — Хмельницький, 2004.
3. Шостацький М. Їх рукою водить Всевишній // Поділля. — 1998, 17 квітня.
4. Лисий Л., Балема Р. Лики святих оживають...// Подільські вісті. — 1998, 30 квітня.
5. Горбатюк О. Возлюби ближнього через... натхнення // Подільські вісті, 1998, 7 липня.
6. Слободянюк Т. Святий лик розп'ятого Христа // Подільські вісті. — 1999, 3 червня.
7. Біографія студії іконопису „Нікош” (рукопис зберігається в приватній школі „Нікош”).

Надійшла до редакції 10.10.2007